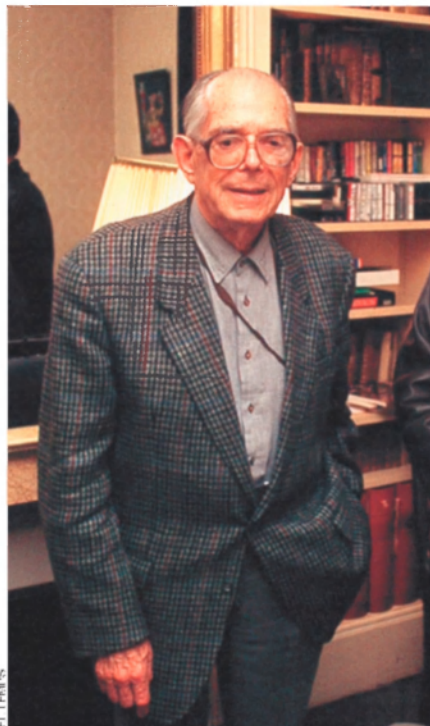

Vilar i la historiografia contemporània

Pierre Vilar, amb un mètode científic d'anàlisi de la realitat, ha esdevingut mestre per als historiadors que busquen l'anàlisi global de la societat. Fer història.

EL TEMPS

Pierre Vilar moria el passat 7 d'agost a Saint-Palais, al País Basc francès. Després de 97 anys de vida, deixava per a la posteritat una obra extensa i influent, en què destaca *Catalunya dins l'Espanya moderna*. L'historiador es va sentir atret per Catalunya només arribar.

Pierre Vilar ha estat una de les grans figures de la historiografia del segle XX. I si bé la seva obra ha patit en els darrers anys el silenci que els cultivadors de la "*nouvelle histoire*" van voler fer sobre els seus predecessors, torna ara a ressorgir, un cop ha passat aquella onada estèril i superficial. A mesura que els historiadors retornen a l'anàlisi de la realitat, oblidant uns anys dedicats a perseguir els fantasmes de signes i representacions, resulta evident l'actualitat de la visió globalitzadora de Vilar.

El mètode. Per a Vilar, justament, els mètodes de recerca es defineixen per la seva capacitat d'explicar els problemes reals dels homes, d'ahir i d'avui, i d'ajudar amb això a resoldre'ls. No els fa vàlids la sola coloració política, ni l'adscripció a una escola, sinó l'eficàcia pràctica. En una carta escrita el febrer del 1957 deia: "Si jo no cregués la ciència històrica capaç d'explicació i d'evocació davant de la dissort humana i de la grandesa humana (tenint, com a perspectiva, la gran esperança d'alleujar l'una i d'ajudar l'altra), no passaria pas la meua vida enmig de xifres i patracols. Ara bé, si anàvem a la recerca de l'home amb vagues sentiments de bondat i una intenció de literatura, això afegiria a la inutilitat unes pretensions ben antipàtiques. No és pas una ciència freda el que volem, però és una ciència."

El seu mètode globalitzador, ambiciós i complex, el va aplicar sobretot a la seva gran obra de recerca, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, definida com un estudi d'"els fonaments econòmics de les estructures nacionals": un intent d'anar des de la consideració del medi natural en què habita un grup humà fins a l'aparició de la seva consciència col·lectiva.

En l'època en què jo començava a estudiar, la història de Catalunya era encara, en l'essencial, la del gloriosos temps medievals, completada per alguns rars moments de represa: la guerra dels Segadors, la guerra de Succes-

Vilar no es limitava a explicar-nos la Catalunya del segle XVIII. Havent-se proposat de fer l'estudi dels fonaments econòmics de les estructures nacionals, va endinsar-se en els temps a la recerca dels orígens històrics de la nació catalana, de manera que el seu llibre va esdevenir, a la fi, una visió de conjunt de les nostres terres i de la nostra història

Els estudis de Pierre Vilar van servir per esclarir molts aspectes del segle XVIII a Catalunya, del qual sabíem ben poca cosa. Massa poc, de fet, per contestar la mena de preguntes que aquí ens formulàvem als últims anys cinquanta del segle XX.

sió... Eren els anys en què Vicens començava a prendre consciència de la necessitat d'estudiar els temps contemporanis, fins aleshores força negligits, i dedicava els seus primers esforços al segle XIX, a la industrialització i als inicis del moviment obrer, enmig de la malfiança d'alguns que pensaven que era millor seguir parlant només del comte Guifré i del rei en Jaume i deixar de banda una època més propera, on caldria fer esment de les lluites socials. En la visió tradicional de la nostra història només hi havia lloc per a un passat gloriós i després, almenys fins a la Renaixença, per una llarga i estèril decadència. Està clar que alguns s'adonaven que la represa industrialitzadora del segle XIX tenia els seus fonaments en moments anteriors, potser en el XVIII. Però què sabem d'aquest segle XVIII? Ben poca cosa. Massa poc per contestar la mena de preguntes que ens formulàvem als últims anys cinquanta.

Catalunya dins... La publicació el 1962 de *Catalunya dins l'Espanya moderna* va canviar la nostra manera d'entendre els fonaments de la Catalunya contemporània, els orígens de la qual vam aprendre d'anar a cercar, més enllà de la fàbrica Bonaplata i de l'oda "A la pàtria", a temps anteriors i a escenaris aparentment més modestos: als camps on es plantaven vinyes noves, als telers vilatans, als traginers que duïen Península endins els teixits i als vaixells que portaven els aiguardents per totes les rutes de l'Atlàntic. Allí es trobaven els inicis –microscòpics individualment, però d'efectes transformadors poderosos en la seva suma– d'una activitat que mobilitzaria les forces del país per a la gran aventura de la industrialització i, a la vegada, per a la recuperació de la seva consciència col·lectiva.

Això ens va fer entendre una cosa que costa molt que la major part dels nostres col·legues historiadors castellans compreguin: que les forces que expliquen aquest desvetllament, cal anar a cercar-les en els treballs i les lluites quotidianes de "la gent", no en la ineficax paperassa programàtica i en la retòrica legislativa d'allò que s'anomena, impròpiament, usant dos termes contradictoris, com ja

havia assenyalat Vilar fa anys, el "despotisme il·lustrat".

Vilar no es limitava, però, a explicar-nos la Catalunya del segle XVIII. Havent-se proposat de fer l'estudi dels fonaments econòmics de les estructures nacionals, va endinsar-se en els temps a la recerca dels orígens històrics de la nació catalana, de manera que el seu llibre va esdevenir, a la fi, una visió de conjunt de les nostres terres i de la nostra història. Aquesta recerca dels orígens li era necessària, perquè Vilar no confonia la nació amb el nacionalisme d'un moment donat, sinó que sabia que calia cercar ben endins les seves arrels, com a producte d'una evolució històrica peculiar.

En un llibre d'entrevistes publicat al Brasil fa uns anys, li deia a Marcia Mansor d'Alessio: "Els fenòmens nacionals no s'han de prendre com a fenòmens po-

lítics d'un moment específic. Cal, abans de qualsevol altra cosa, tractar de veure'ls com a fenòmens universals, fenòmens psicològics profunds als quals, a més, s'adapten unes circumstàncies històriques donades."

Aquest punt de partida ens ha permès de superar la vella visió truncada en què un brillant passat medieval va esvaint-se fins a acabar amb l'enfonsament polític del 1714, en allò que Sanpere i Miquel va qualificar com la fi de la nació catalana –mentre que era solament la fi de l'estat català, per renèixer de manera més o menys misteriosa a mitjan segle XIX–. Estem bastint avui, pel contrari, una nova història de Catalunya sense fractures, que parla d'una continuïtat en què les institucions i les lleis que la força de les armes van liquidar el 1714 no apareixen com una

vella carcassa fossilitzada, sinó que les veiem formant part d'un projecte modernitzador, de naturalesa semblant als que es desenvolupaven a Holanda i Anglaterra. Així ho va saber entendre Capmany, que creia veure en les Corts de Cadis la possibilitat d'una continuació de les institucions lliures que les armes de Felip V havien enderrocat, de manera que va escriure, per a aquestes, una *Práctica y estilo de celebrar cortes*. En aquest document explicava el funcionament de les Corts de la Corona d'Aragó, n'analitzava les constitucions i hi afegia, entre altres textos complementaris, el reglament de la Cambra dels Comuns britànica, com a prova evident que mirava endavant, cap a un futur de llibertat que enllacés amb les arrels històriques de les constitucions de Catalunya.

Investigacions recents aporten textos, estudis i documents que ens permeten de veure amb nova llum la guerra de Successió i que ens ajuden a entendre millor la forma amb què, un cop anul·lades les institucions representatives, va ser la societat civil la que va conservar alguns elements d'aquell projecte col·lectiu i va tirar endavant en el terreny del desenvolupament econòmic, si més no en la part que podia realitzar-se. Aquest intent de veure amb nous ulls les continuïtats de la nostra història hauria estat inviable si ens hagués mancat la peça essencial amb què Vilar ens va permetre de reconstruir l'edifici sencer de la nostra evolució històrica, pel damunt de les fractures del 1714.

El llegat de Vilar. Els historiadors de la meua generació, per altra banda, vam aprendre de Vilar no solament història de Catalunya sinó també molts altres aspectes fonamentals que donen sentit a l'ofici d'historiador, i que en fan no solament un treball sinó una dedicació que ens omple la vida, perquè és, a la vegada que la nostra feina, la nostra forma d'estar en el món lluitant a favor de les coses que valen la pena i contra totes les que cal denunciar i combatre. Hem après d'ell a esforçar-nos a entendre globalment els fets històrics, a tractar d'interpretar-los en la seva complexitat i en les seves interaccions, sense dissociar els diversos nivells a l'interior de l'anàlisi; a no fer història política o econòmica o cultural, sinó a fondre, com deia ell en una entrevista de l'any 1972, el que és econòmic amb el social, el polític, l'ideològic i espiritual, per assolir el que és realment "històric". Però hem après també, i això és molt més important encara, que l'única finalitat que pot justificar aquest treball és, més enllà de la curiositat intel·lectual o de la recerca d'una justificació ideològica, la necessitat de comprendre i fer comprendre millor la manera en què les societats humanes s'esforcen a millorar la seva sort i a construir el seu futur.

Josep Fontana
Professor emèrit de la
Universitat Pompeu Fabra